

Carmela Buhagiar née Meilak: l-ewwel fotografa mara professjonali Maltija

Dr. Mario Saliba

Fil-bidu tas-seklu għoxrin il-mara kienet għadha mgħakksa, taħsel, issajjar u twelled. Mijiet għexu ħajja waħidhom, bi żwiegħom imsifrin ibaħħru, jew jaħdmu f'artijiet barranija 'l bogħod. Eżempju singolari ta' mara min-Nadur li spikkat u għamlet suċċess fil-qasam tal-fotografija hija Carmela Buhagiar née Meilak.

Il-fotografija f'Malta bdiet ftit wara li din l-arti kienet ivvintata fl-istess żmien kemm fl-Ingilterra u kemm fi Franza fl-1939. Din l-arti kienet mill-ewwel introdotta f'Malta minn fotografi Inglizi u Franciżi li żaru Malta f'dawn l-ewwel snin. L-ewwel studios tal-fotografija bdew jifthu *circa* l-1849 fil-Belt, il-Furjana u l-Kottonera. L-ikbar numru ta' studios kienu jinsabu fi Strada Stretta minħabba l-attività kummerċjali li kien hemm kaġun ta' ħafna bastimenti Inglizi fil-Port il-Kbir. Fost il-ħafna fotografi rġiel f'dan iż-żmien insibu żewġ nisa Inglizi, il-mara tal-fotografu James Conroy u ċerta Mrs Harrison. Ma nsibux ismijiet ta' fotografi nisa Maltin ta' dan iż-żmien.

F'Għawdex nistgħu ngħidu li l-arti u x-xogħol tal-fotografija beda fl-ewwel snin tas-seklu għoxrin permezz ta' Michele Farrugia (1878-1957) mix-Xagħra. Huwa kien magħruf bħala *Mastru Mikiel il-Badiku*. Huwa kien fotografu ewlieni f'Għawdex.¹ Michele Farrugia għall-ewwel kien għalliem ix-Xagħra, ix-Xewkija, Ta' Sannat u ż-Żebbuġ. Fix-Xewkija u fiż-Żebbuġ kien kap tal-iskola, iżda qatt ma kien jgħallem in-Nadur. L-istorja tal-familja ta' Carmela hija interessanti u marbuta ma' dik ta' Michele Farrugia. Meta kienet qed tiġi mkabbra l-knisja tan-Nadur (1907 – 1914), Dun Martin inkariga lil Michele Farrugia biex jieħu r-ritratti tal-knisja waqt li kienet tinbena. Michele, peress li kien ikun in-Nadur ta' spiss, kera post kbir fil-pjazzetta fejn wara kienet marret toqgħod il-familja Camilleri *Ta' Pasqualina*, u fejn illum hemm supermarket. Mikiel kien jieħu wkoll ħafna portraits lill-pubbliku. Meta Michele għamel xi żmien marid kienet tieħu ħsiebu ċerta Pawla *Taž-Żajkutt*,² li kellha ħanut tal-inbid fil-pjazzetta. Peress li hi kienet tkun imħabbta bil-ħanut ma setgħetx tieħu ħsiebu u rakkomandat lil ċerta Grezzja Meilak li kienet omm Carmela. Grezzja, u żewġha Carmelo li kien mill-Qala, kienu joqogħdu 105, Triq Xandriku

1. Fotografu ieħor f'Għawdex ta' dak iż-żmien kien Giuseppe Cassar, minn Għajnsielem, li wara mar Malta l-Ħamrun fejn sar wieħed mill-fotografi l-aktar popolari ġewwa Malta.
2. Dan il-laqam ma jidherx fl-istatus animarum tal-1894. L-isem tal-laqam ingħata lill-awtur minn Jane Bonnici Buhagiar.

flimkien mat-tliet uliedhom bniet, Jane, Carmen u Marie Louise, kienu joqogħdu r-Rabat f'Nru. 24, Pjazza Savina li kienet id-dar ta' residenza ta' Mikiel u l-Casa Bottega. Carmela kienet komplet fix-xogħol tal-fotografija fuq bażi professjonali u hija meqjusa bħala l-ewwel fotografa professjonali Maltija fis-seklu għoxrin. Hija mietet f'Jannar tas-sena, 2008. Biex tfakkar l-anniversarju mit-twelid ta' din il-mara il-Maltapost kienet ħarget sett ta' bolol.

fejn illum joqgħod Martin Camilleri *Tas-Surgent* li jiġi mill-Arcipriet Dun Martin Camilleri. Carmelo kien ħaffer bir f'din id-dar b'idejh.

Madwar l-1925, Michele telaq min-Nadur u kera dar oħra kbira tal-familja Montanaro Gauci fir-Rabat, fejn hemm l-istatwa tal-ġebel ta' San Ġorġ, Nru. 55, Triq Enrico Mizzi, faċċata tal-Kunvent tas-Sorijiet Dumnikani. Xi ħames snin wara, Grezzja, flimkien ma' żewġ uliedha, Marija u Carmela, marru joqogħdu miegħu r-Rabat peress li r-raġel kien emigra lejn l-Awstralja. Marija kienet baqgħet xebba, u mietet ta' 55 sena. Minn età żgħira, Mikiel ħarreġ lil Carmela fl-arti tal-fotografija u din spicċat tgħinu fix-xogħol tiegħu. Inzerta, li l-ħabiba tal-qalb ta' Mikiel, Victoria Buhagiar, kellha n-neputi tagħha Joseph Buhagiar li kien ukoll jieħu r-ritratti. Huwa interessanti li Victoria, li kienet toqgħod *Piazza Reale, Casale Caccia* (Pjazza l-Vittorja, ix-Xagħra), u kellha 40 sena, ħadet il-marda tal-influenza fl-ewwel ġimgħa tal-pandemija. Permezz tal-fotografija, Ġużi, għax hekk kienu jafuh in-nies, sar jaf lil Carmela u kien spicċa żżewwiġha. Mikiel u Victoria qatt ma żżewġu probabbilment biex Victoria ma titlifx l-impieg tagħha minn mal-gvern. Hija kienet għalliema fl-iskola primarja tal-Mellieħa, wara giet bħala għalliema fl-iskola tax-Xagħra u mbagħad spicċat bħala Sinjora fl-iskola primarja taż-Żebbuġ, Għawdex. Dak iż-żmien is-salarju ta' Sinjora mal-Gvern kien ta' £40 fis-sena. Victoria kienet mietet fl-1938, u Mikiel 19-il sena wara. Ġużi u Carmela

Nota: Dan l-artiklu huwa bbażat fuq tagħrif li nġhata lill-awtur minn Jane Bonnici Buhagiar li hija waħda mit-tfal ta' Carmela Buhagiar. Dan it-tagħrif ġie ppubblikat l-ewwel darba fil-ktieb tal-istess awtur: *Ħajja u Mewt: is-Saħħa u l-Mard f'Għawdex fi Żmien l-Arcipriet Dun Martin Camilleri (1910-1921), b'kollaborazzjoni mal-Uffiċċju Parrokkjali.*

